

# Adam Adamczyk

---

## Zjawisko luki podatkowej w kształtowaniu warunków funkcjonowania przedsiębiorstw

---

Ekonomiczne Problemy Usług nr 116, 601-611

---

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ADAM ADAMCZYK  
Uniwersytet Szczeciński

## ZJAWISKO LUKI PODATKOWEJ W KSZTAŁTOWANIU WARUNKÓW FUNKCJONOWANIA PRZEDSIĘBIORSTW

### Streszczenie

Luka podatkowa to problem, który dotyka nie tylko państwo, ale także przedsiębiorstwa. Istnienie luki podatkowej zaburza konkurencję między przedsiębiorstwami legalnie płacącymi podatki a podmiotami działającymi w szarej strefie gospodarki. Luka podatkowa może także prowadzić do wzrostu obciążeń podatkowych uczciwych podatników na skutek przerzucenia na nich przez państwo ciężaru niezapłaconych podatków. W związku z tym przedsiębiorstwa powinny być zainteresowane ograniczeniem wielkości luki podatkowej. Celem artykułu jest odpowiedź na pytanie, czy można skutecznie ograniczać rozmiary luki podatkowej.

**Słowa kluczowe:** luka, podatki, przedsiębiorstwa

### Wprowadzenie

Luka podatkowa to zjawisko, które wpływa nie tylko na funkcjonowanie państwa, ale ma także istotne konsekwencje dla podmiotów prowadzących działalność gospodarczą. Problem luki ma bowiem nie tylko poważne skutki finansowe dla budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego, ale wpływa też na konkurencyjność przedsiębiorstw. Wynika to z tego, że przedsiębiorstwa niepłacące uczciwie podatków są w stanie oferować swoim klientom lepsze warunki niż podmioty ponoszące całość ciężaru podatkowego. Dotyczy to w szczególności małych przedsiębiorstw prowadzących działalność usługową, które doświadczają dużej konkurencji ze strony podmiotów funkcjonujących w tzw. szarej strefie gospodarki. Dodatkowo znaczny ubytek dochodów podatkowych państwa powoduje, że uczciwi podatnicy ponoszą także pośrednie konsekwencje zjawiska luki podatkowej. Skutki te mogą przejawiać się w konieczności ograniczenia przez państwo podaży dóbr publicznych na przykład w formie cięć wydatków na budowę infrastruktury. Innym pośrednim skutkiem występowania luki podatkowej jest przerzucanie przez państwo ciężaru niezapłaconego podatku na uczciwych podatników, np. przez podnoszenie stawek lub likwidację ulg podatkowych. Co więcej, prowadzone przez organy podatkowe działania, mające na celu ograniczenie skali zjawiska uchylania się przed opodatkowaniem, jak na przykład zwiększenie częstotliwości kontroli podatkowych, mogą także utrudniać działanie uczciwym przedsiębiorstwom.

Walka z luką podatkową jest zatem problemem nie tylko istotnym z punktu widzenia państwa, ale także przedsiębiorstw. Celem artykułu jest odpowiedź na pytanie, czy można skutecznie ograniczać rozmiary luki podatkowej.

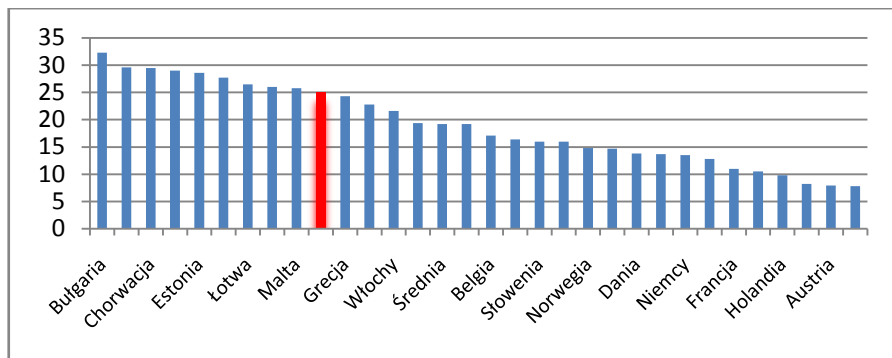
Rozstrzygnięcie postawionego problemu w pierwszej kolejności wymaga zdefiniowania zjawiska luki podatkowej i określenia jego znaczenia w polskiej gospodarce. Następnie przedstawiono teorie pozwalające zidentyfikować mechanizmy oraz determinanty tego zjawiska. Ze względu na to, że nie można skutecznie kontrolować luki podatkowej, nie potrafiąc określić jej rozmiarów, w dalszej kolejności dokonano ocenę metod jej badania i pomiaru. Po przedstawieniu wyników badań dotyczących czynników kształtujących zjawisko luki, zidentyfikowano podejścia do ograniczania tego zjawiska, jak również sformułowano wnioski w odniesieniu do skuteczności tych działań.

### **Istota i znaczenie zjawiska luki podatkowej**

Analiza zjawiska luki podatkowej nie jest możliwa bez dokładnego zdefiniowania tego pojęcia. Zgodnie z najbardziej ogólną, a zarazem najbardziej uniwersalną definicją stosowaną zarówno przez podmioty szacujące rozmiary tego zjawiska (np. PWC), jak i przez Komisję Europejską „lukę podatkową definiuje się jako różnicę pomiędzy wpływami z podatków, które powinny zostać teoretycznie osiągnięte oraz kwotą wpływów faktycznie uzyskanych”. Przyjęcie tak ogólnej definicji luki podatkowej ma tę zaletę, że nie narzuca konkretnej metodyki jej pomiaru i jednocześnie pozostaje ona aktualna niezależnie od rodzaju podatku w jakim występuje luka.

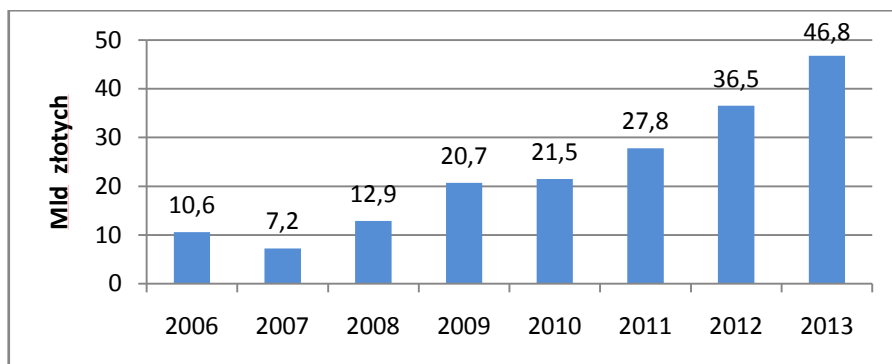
Powstaje jednak pytanie, czy luka podatkowa w Polsce przybiera na tyle istotne rozmiary, aby mogła istotnie wpływać na funkcjonowanie państwa oraz przedsiębiorstw, i tym samym, czy warto zajmować się tym zjawiskiem. Jak duże znaczenie w Polskiej gospodarce odgrywa problem luki podatkowej można wykazać analizując dane dotyczące rozmiarów szarej sfery. Szara sfera, stanowiąca jedną z głównych przyczyn powstania luki podatkowej, obejmuje legalną działalność, która nie jest zarejestrowana i funkcjonuje poza zasięgiem władz. Wyraźnie należy ją odróżnić od tak zwanej czarnej sfery, która obejmuje działalność przestępczą, jak handel narkotykami, prostytutka, handel bronią. Szacowany rozmiar szarej sfery w Polsce, sięgający 25% PKB, należy do najwyższych w Europie. Spośród 31 europejskich państw OECD uwzględnionych w badaniu przeprowadzonym przez F. Schneidera Polska zajęła dziesiąte miejsce pod względem udziału szarej sfery w gospodarce. Niepokojącym zjawiskiem jest także wysoka dynamika luki podatkowej, zwłaszcza w zakresie podatku od towarów i usług. W latach 2007–2013 wielkość szacowanej luki podatkowej wzrosła 7-krotnie z 7,2 mld do 46,8 mld zł.

Wobec znacznej dynamiki zjawiska luki podatkowej w Polsce powstaje pytanie, jakie czynniki w ostatnich latach przyczyniły się do tak dynamicznego jej wzrostu. Odpowiedź na to pytanie nie jest możliwa bez poznania mechanizmów tego zjawiska.



Rysunek 1. Rozmiar szarej strefy jako procent PKB (2012 r.)

Źródło: F. Schneider, *Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2012: Some New Facts*, 2012.



Rysunek 2. Dolna granica szacowanej luki podatkowej w podatku od towarów i usług

Źródło: *Luka podatkowa w VAT – jak to zwalczać?*, PWC 2014.

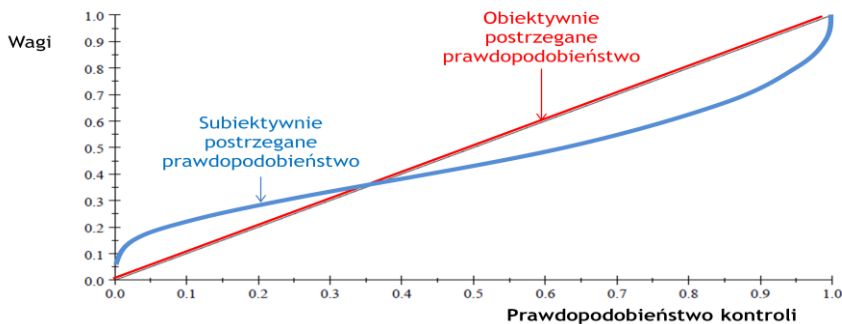
### Mechanizm powstawania luki podatkowej w świetle wybranych teorii

Aby zrozumieć mechanizmy oraz determinanty luki podatkowej można posłużyć się teoriami opisującymi zachowania podatników, a ściślej ich skłonność do wypełniania obowiązków podatkowych. Teorie te można podzielić na dwie grupy. Do pierwszej z grup zalicza się teorię portfela zaproponowaną przez Alinghama i Sandomo, która bazuje na typowych założeniach ekonomii neoklasycznej. Drugą grupę teorii stanowią teorie behawioralne, zakładające ograniczoną racjonalność podatnika, w których wyróżnia się model oparty na teorii perspektywy Kanemana i Tverskiego oraz model interakcji społecznych.

W teorii portfela zakłada się, że podatnik to *homo economicus*, charakteryzujący się doskonałą racjonalnością. Podejmując decyzję, dotyczącą tego czy uczciwie

płacić podatki, czy uchylać się od opodatkowania podatnik porównuje wartość oczekiwaną korzyści z niepłacenia podatku z wartością oczekiwaną kary. Zgodnie z tą teorią skłonność do płacenia podatków zależy od czterech czynników, takich jak wysokości kar, częstotliwości kontroli, wysokości stóp podatkowych oraz wysokości dochodu brutto. Teoria ta obciążona jest jednak bardzo poważnym mankamentem. Szacunki oparte na tej teorii prowadzą do wniosku, że biorąc pod uwagę zwykle niskie prawdopodobieństwo kontroli, które mieści się zazwyczaj w przedziale od 1–3%, większość podatników nie powinna płacić podatków. Powstaje zatem pytanie, dlaczego podatnicy płacą podatki – odpowiedzi na nie można udzielić uwzględniając czynniki behawioralne.

Próbując wyjaśnić, dlaczego podatnicy płacą podatki pomimo niskiego prawdopodobieństwa kontroli Dhmi i al-Nowaihi wykorzystali teorię perspektywy. Zgodnie z teorią Kahnemana i Tverskiego ludzie subiektywnie zawyżają obiektywnie niskie prawdopodobieństwa i jednocześnie subiektywnie zaniżają obiektywnie wysokie prawdopodobieństwa (rys. 3). Zgodnie z tą teorią podatnicy płacą podatki, bo kontrola podatkowa wydaje im się znacznie bardziej prawdopodobna niż ma to miejsce w rzeczywistości. Kształt funkcji wag decyzyjnych oznacza także, że wzrost liczby kontroli nie wywoła proporcjonalnego spadku luki podatkowej.



Rysunek 3. Teoria perspektywy – funkcja wag decyzyjnych

Źródło: S. Dhmi, A. al-Nowaihi, *Why do people pay taxes? Prospect theory versus expected utility theory*, „Journal of Economic Behavior and Organization” 2007, nr 64 (1), s. 171–192.

Innego wyjaśnienia problemu, dlaczego podatnicy pomimo niskiego prawdopodobieństwa kontroli płacą podatki, dostarcza teoria interakcji społecznych, która zakłada, że zachowanie podatnika może być warunkowane przez jego środowisko społeczne i kulturowe. W podejściu tym istotne znaczenie odgrywają takie czynniki jak:

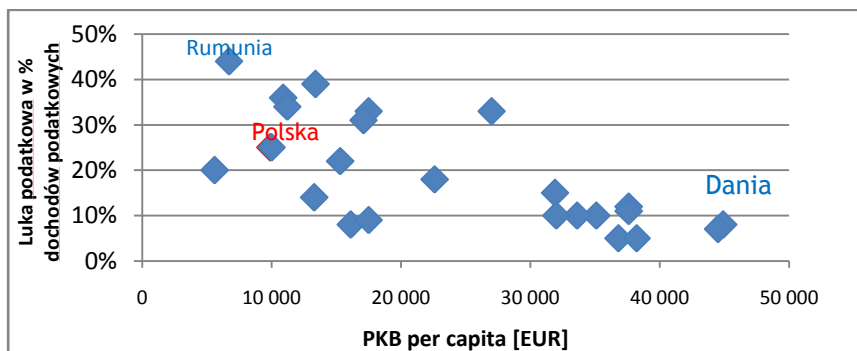
- koszty psychologiczne, które pojawiają się, gdy ludzie obawiają się bycia publicznie napiętnowanym w przypadku przyłapania na niepłaceniu podatków<sup>1</sup>,

<sup>1</sup> N. Hashimzade, G.D. Myles, B. Tran-Nam, *Application of behavioral economics to tax evasion*, „Journal of Economic Surveys” 2012, DOI:10.1111 / j.1467-6419.2012.00733.x.

- uczciwość – analizując wpływ uczciwości na skłonność do płacenia podatków wyróżnia się dwie koncepcje: uczciwości wobec państwa i wobec innych podatników – podatnicy są tym bardziej skłonni uczciwie płacić podatki im bardziej uczciwe jest wobec nich państwo oraz im bardziej wobec państwa uczciwi są inni podatnicy<sup>2</sup>,
- normy społeczne (Elster 1989) – które utożsamiane są często z tzw. moralnością podatkową; proces kształtowania moralności podatkowej jest bardzo długotrwały, przy czym wyróżnia się przynajmniej dwa typy – moralności podatkowej południowy i północny; typ południowy charakteryzuje się niskimi normami społecznymi w zakresie uczciwości podatkowej – jest on właściwy dla państw południa Europy jak Włochy, Grecja; typ północny cechuje się wysokimi normami i jest on właściwy dla państw Skandynawskich.

Powstaje jednak pytanie, czy przytoczone teorie są dobrymi teoriami. Przez dobrą rozumieć należy teorię uwzględniającą wszystkie istotne czynniki determinujące rozmiary luki podatkowej. Istnienie dobrych teorii oznaczałoby brak występowania tzw. stylizowanych faktów, czyli związków niewyjaśnianych przez teorię. W przypadku zjawiska luki podatkowej można dostrzec takie związki. Przykładem relacji, która nie jest wyjaśniana w ramach teorii luki jest dostrzegalna w państwach Unii Europejskiej silna ujemna korelacja między produktem krajowym brutto na mieszkańca a kwotą luki podatkowej w podatku VAT odniesioną do dochodów z tego podatku (rys. 4).

Wspomniany związek charakteryzuje się dość wysoką wartością współczynnika korelacji liniowej Pearsona sięgającą  $-0,70$ , co świadczy o istnieniu silnej ujemnej zależności między badanymi cechami. Można zatem stwierdzić, że przedstawione teorie opisujące zjawisko luki podatkowej są niedoskonałe, gdyż nie uwzględniają wszystkich istotnych czynników.



Rysunek 4. Związek między rozmiarami luki podatkowej a PKB *per capita*

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu oraz *Update Report to the Study to quantify and analyse the VAT Gap in the EU-27 Member States AXUD/2013/DE/321*, 2012.

<sup>2</sup> J. Alm, *Measuring, Explaining, and Controlling Tax Evasion: Lessons from Theory, Experiments, and Field Studies*, Tulane Economics Working Paper Series, Working Paper 1213, 2013.

### Problem pomiaru luki podatkowej

Ograniczanie negatywnych zjawisk w gospodarce wymaga nie tylko dobrego poznania mechanizmu powstawania i rozprzestrzeniania się tych zjawisk, ale także wypracowania niezawodnych metod ich badania i pomiaru. Problemem w zwalczaniu luki podatkowej jest nie tylko brak dobrej teorii opisującej to zjawisko, ale również niedoskonałość metod pomiaru. W praktyce stosuje się wiele metod służących kwantyfikacji zjawiska luki podatkowej. Już sama liczba stosowanych metod może jednak świadczyć o tym, że żadna z nich nie jest niezawodna. W praktyce do najczęściej wymienianych metod badania i pomiaru luki podatkowej zalicza się:

- badania ankietowe,
- badania oparte na danych pozyskiwanych przy okazji amnestii podatkowych,
- badania oparte na losowych kontrolach zeznań podatkowych na reprezentatywnej próbie,
- badania oparte na szacunkach popytu na pieniądź,
- badania wykorzystujące szacunki wielkości konsumpcji,
- badania eksperymentalne.

Każda z metod obciążona jest innym zestawem wad.

Badania ankietowe są powszechnie uważane za niewiarygodne, gdyż podatnicy nie są skłonni przyznawać się w ankietach do nieuczciwości względem organów podatkowych.

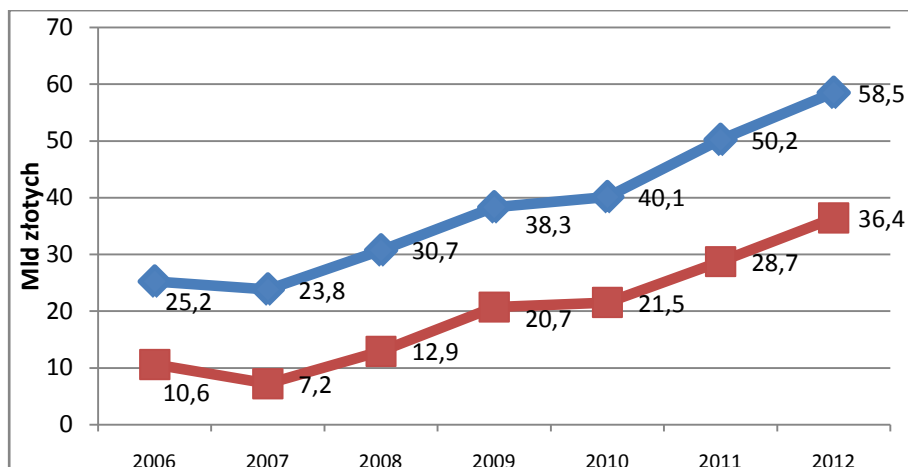
Badania oparte na danych pozyskiwanych przy okazji amnestii podatkowych – nie mogą być traktowane jako reprezentatywne, gdyż tylko pewna część podatników korzysta z możliwości ujawnienia faktu niepłacenia podatków pod wpływem amnestii. Nieuczciwi podatnicy, którzy nadal zamierzają nie płacić podatków zwykle nie ujawniają się w takiej sytuacji.

Metody wykorzystujące losowe kontrole zeznań podatkowych na reprezentatywnej próbie również są niedoskonałe, gdyż pozwalają wykryć nieprawidłowości jedynie w złożonych zeznaniach podatkowych. Metody te nie uwzględniają jednak nieprawidłowości dokonanych przez podatników, którzy w ogóle nie złożyli zeznań podatkowych.

Z kolei metody zwykle wykorzystywane w szacowaniu luki podatkowej w podatkach pośrednich, jak metody oparte na szacunkach popytu na pieniądź czy metody wykorzystujące szacunki wielkości konsumpcji, oparte są na wielkościach zagregowanych. W związku z tym wyniki uzyskiwane w takich badaniach są z reguły bardzo niedokładne.

Metody eksperymentalne są natomiast stosowane głównie do badania determinant luki podatkowej, lecz nie nadają się do określania jej faktycznych rozmiarów.

Jak bardzo zawodne są metody pomiaru wielkości luki podatkowej świadczą szacunki PWC dotyczące wielkości luki podatkowej w polskim podatku VAT (rys. 5).



Rysunek 5. Niedokładność szacowania luki podatkowej w Polskim podatku od towarów i usług

Źródło: *Straty Skarbu Państwa w VAT*, (maj 2013), PWC 2013.

W 2012 roku wielkość luki oszacowano jako przedział od 36,4 do 58,5 mld zł. Wynika stąd, że skala dopuszczalnego błędu sięga niemal połowy oczekiwanej wielkości luki.

### Luka podatkowa a MSP

Zarówno skala, jak i forma działań przyczyniających się do powstawania luki podatkowej jest zróżnicowana i w znacznej mierze zależy od rozmiarów przedsiębiorstwa. W wypadku dużych przedsiębiorstw główną przyczyną powstawania luki podatkowej są działania określane jako agresywne planowanie podatkowe, obejmujące takie mechanizmy, jak na przykład ceny transferowe czy tworzenie skomplikowanych konstrukcji prawnych, pozwalających na transferowanie dochodu do rajów podatkowych. Stosowanie tych metod wymaga z reguły specjalistycznej wiedzy prawniczej, co zwykle wiąże się z wysokimi kosztami. W związku z tym metody te nie są dostępne (opłacalne) dla podatników uzyskujących niewielkie dochody.

Zgodnie z raportem przygotowanym przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową w wypadku małych i średnich podmiotów najbardziej powszechną praktyką jest ukrywanie obrotów. Mikro i małe przedsiębiorstwa zaniżają obroty najczęściej z przyczyn systemowych, a w szczególności zbyt restrykcyjnych warunków prowadzenia interesów w stosunku do ich potencjału gospodarczego<sup>3</sup>. Według raportu *The Shadow Economy in Europe* opracowanego na zlecenie Visa Europe na ukrywane obroty przypada około jednej trzeciej szarej strefy w Europie. Proceder

<sup>3</sup> K. Łapiński, M. Peterlik, B. Wyżnikiewicz, *Szara strefa w polskiej gospodarce*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Warszawa 2014.



ukrywania obrotów jest szczególnie często spotykany w branżach, w których dominuje obrót gotówkowy, co władzom podatkowym znacznie utrudnia wykrycie i udowodnienie przestępstw.

Drugim ważnym problemem przyczyniającym się do powstawania luki podatkowej w sektorze MSP jest występowanie zjawiska nierejestrowanego zatrudnienia. Nierejestrowana praca stanowi około 2/3 europejskiej szarej strefy i dotyczy zwykle rolnictwa, budownictwa i usług świadczonych na potrzeby gospodarstw domowych, takich jak na przykład pomoc domowa, opieka nad osobami starszymi lub dziećmi<sup>4</sup>. Ze względu na swoją specyfikę ten rodzaj uchylania się od opodatkowania jest bardzo trudny do eliminacji.

### Ograniczanie zjawiska luki podatkowej – przegląd badań

Poszukując metod ograniczania zjawiska luki podatkowej warto odnieść się do prowadzonych w tym zakresie badań. Z prowadzonych analiz dotyczących zapobiegania zjawisku luki podatkowej wynika, że wzrost prawdopodobieństwa kontroli podatkowej wpływa pozytywnie na skłonność podatników do płacenia podatków<sup>5</sup>. Jednak na skuteczność kontroli wpływa także subiektywna percepcja prawdopodobieństwa<sup>6</sup>. Oznacza to, że wraz ze wzrostem liczby kontroli maleć będzie ich skuteczność. Jednocześnie, choć mogłoby się wydawać, że wysokość kary wpływa na skłonność do płacenia podatków w taki sam sposób jak wzrost prawdopodobieństwa kontroli, to w rzeczywistości nieuchronność kary wywiera większy wpływ na podatników niż jej wysokość<sup>7</sup>.

W związku z rozwojem teorii behawioralnych coraz częściej wskazuje się na znaczenie pozytywnych bodźców zachęcających do uczciwego płacenia podatków, takich jak na przykład loterie podatkowe czy akcje propagujące płacenie podatków, w szczególności polegające na wykorzystaniu mediów masowych. Pozytywne bodźce działają zarówno wtedy, gdy mają indywidualny, jak i zbiorowy charakter<sup>8</sup>. Akcje medialne mają za zadanie kształtowanie norm społecznych, które mogą w istotny sposób wpływać na rozmiary luki podatkowej<sup>9</sup>.

---

<sup>4</sup> Ibidem.

<sup>5</sup> C. Blackwell, *A Meta-Analysis of Tax Compliance Experiments*, International Center for Public Policy Working Paper Series at Andrew Young School of Policy Studies 2007, nr 7; J. Slemrod, M. Blumenthal, C. Christian, *Taxpayer response to an increased probability of audit: evidence from a controlled experiment in Minnesota*, „Journal of Public Economics” 2001, t. 79, nr 3.

<sup>6</sup> S. Dhimi, A. al-Nowaihi, *Why do people pay taxes? Prospect theory versus expected utility theory*, „Journal of Economic Behavior and Organization” 2007, t. 64 (1).

<sup>7</sup> C. Blackwell, *A Meta-Analysis...*

<sup>8</sup> J. Alm, *Measuring, Explaining...*; L.P. Feld, B.S. Frey, *Trust breeds trust: How taxpayers are treated*, „Economics of Governance” 2002, t. 3, nr 2.

<sup>9</sup> D.D. Bobek, R.W. Roberts, J.T. Sweeney, *The Social Norms of Tax Compliance: Evidence from Australia, Singapore, and the United States*, „Journal of Business Ethics” 2007, t. 74, nr 1.

Bardzo ważnym wnioskiem płynącym z badań nad luką podatkową jest konkluzja, że amnestie podatkowe mogą wpływać negatywnie na skłonność do płacenia podatków, dając sygnał, że oszukiwanie jest akceptowalne.

Metody ograniczania luki podatkowej można sprowadzić do trzech podstawowych podejść (rekomendacji).

Zgodnie z pierwszym, tradycyjnym podejściem opartym na teorii portfela – nacisk kładziony jest na środki represyjne, mające zapobiegać nielegalnemu postępowaniu podatników. Ten rodzaj polityki uwzględnia takie działania, jak zwiększenie liczby kontroli, wykorzystanie bardziej systematycznych metod wyboru kontrolowanych (metoda *scoringowa*), poprawę wymiany informacji między rządami, zwiększenie kar, publikowanie danych oszustów podatkowych.

Zgodnie z drugim podejściem (tzw. podejściem usługowym) podatnika traktuje się jako klienta, a nie jako potencjalnego przestępcę. Ten sposób walki z luką podatkową podkreśla rolę usług administracji podatkowej w poprawie ściągальności podatków. Podejście to jest również zgodne z poglądem, że rząd ma motywację do tego, by uzasadniać swoje działania i przekonywać podatników do płacenia podatków. Ten rodzaj polityki sprowadza się do stosowania podejścia przyjaznego dla podatników.

Trzecie podejście podkreśla znaczenie etyki, moralności, norm społecznych oraz innych czynników o charakterze behawioralnym, wpływających na ściągальność podatków. Ten rodzaj polityki uwzględnia wspieranie przez państwo działań wpływających na zmianę kultury płacenia podatków. W tym celu dopuszcza się wykorzystanie mass mediów do promowania płacenia podatków jako etycznego postępowania, podkreślania związku między wpływami podatkowymi a ilością dostarczanych przez państwo dóbr publicznych. Należy podkreślić, że w większości państw, w tym i w Polsce, dominuje pierwsze z wymienionych podejść.

## Podsumowanie

Podsumowując przedstawione rozważania, należy dokonać próby odpowiedzi na postawione pytanie – czy można skutecznie ograniczać rozmiary luki podatkowej. Dla ostatecznej konkluzji znaczenie będą miały dwa sformułowane wcześniej wnioski. Pierwszy z nich zakłada, że dostępne teorie dotyczące zjawiska luki podatkowej są niedoskonałe, gdyż nie uwzględniają wszystkich istotnych czynników mogących wpływać na to zjawisko. W dużej mierze jest to konsekwencja tego, że znaczna część teorii opisujących problem luki powstała w Stanach Zjednoczonych, gdzie system podatkowy znacznie różni się od systemów podatkowych państw Unii Europejskiej. Decydujące znaczenie ma tam przede wszystkim struktura systemu podatkowego. Podczas gdy w Europie podstawowym źródłem dochodów podatkowych są podatki pośrednie, to w Stanach Zjednoczonych dochody podatkowe pochodzą głównie z podatków dochodowych. W związku z tym teorie opisujące skłonność podatników do wypełniania obowiązków podatkowych odnoszą się przede wszystkim do podatków dochodowych. W Europie jednak problem luki rozpatruje się przede wszystkim w aspekcie podatków pośrednich, a zwłaszcza VAT.

Drugi z wniosków brzmi, że dotychczas nie stworzono wystarczająco dobrych metod badania i pomiaru luki podatkowej. Wynika to przede wszystkim z faktu, że specyfika większości metod badania i pomiaru luki podatkowej w zakresie podatków bezpośrednich prowadzi do niedoszacowania jej rozmiarów. Z kolei metody stosowane do kwantyfikacji luki w podatkach pośrednich cechują się bardzo dużą niedokładnością.

Nasuwa się zatem ostateczna konkluzja, że brak dobrej teorii, wyjaśniającej zjawisko luki podatkowej oraz niedoskonałość metod pomiaru i badania tego zjawiska uniemożliwiają jego skuteczne ograniczenie.

Istnieje zatem wyraźna potrzeba prowadzenia badań przez środowiska naukowe nad zjawiskiem luki podatkowej. Nie jest to jednak możliwe bez współpracy z podatnikami, a przede wszystkim z przedsiębiorstwami. Paradoksalnie pomimo sformułowanego już we wstępie wniosku, że przedsiębiorstwa powinny być zainteresowane ograniczeniem luki podatkowej – doświadczenia osób prowadzących badania w tym zakresie wskazują na dużą niechęć podmiotów gospodarczych do udziału w badaniach dotyczących problematyki opodatkowania.

Należy jednocześnie podkreślić, że na skuteczność działań państwa, mających na celu ograniczenie zjawiska luki wpływa także to, że organy podatkowe dość zachowawczo podchodzą do wniosków płynących z teorii badań luki podatkowej – czego przykładem jest niskie zainteresowanie wykorzystaniem pozytywnych bodźców mających na celu zachęcenie podatników do płacenia podatków.

## Literatura

- Allingham M., Sandmo A., *Income tax evasion: a theoretical analysis*, „Journal of Public Economics” 1972, t. 1, nr 3–4.
- Alm J., *Measuring, Explaining, and Controlling Tax Evasion: Lessons from Theory, Experiments, and Field Studies*, Tulane Economics Working Paper Series, Working Paper 1213, 2013.
- Blackwell C., *A Meta-Analysis of Tax Compliance Experiments*, International Center for Public Policy Working Paper Series at Andrew Young School of Policy Studies 2007, nr 7.
- Bobek D.D., Roberts R.W., Sweeney J.T., *The Social Norms of Tax Compliance: Evidence from Australia, Singapore, and the United States*, „Journal of Business Ethics” 2007, t. 74, nr 1.
- Dhami, S., al-Nowaihi A., *Why do people pay taxes? Prospect theory versus expected utility theory*, „Journal of Economic Behavior and Organization” 2007, t. 64 (1).
- Feld L.P., Frey B.S., *Trust breeds trust: How taxpayers are treated*, „Economics of Governance” 2002, t. 3, nr 2.
- Hashimzade N., Myles G.D., Tran-Nam B., *Application of behavioral economics to tax evasion*, „Journal of Economic Surveys” 2012, DOI: 10.1111 / j.1467-6419.2012.00733.x.
- Łapiński K., Peterlik M., Wyżnikiewicz B., *Szara strefa w polskiej gospodarce*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Warszawa 2014.
- Niesiołędzka M., *Zachowania podatników w świetle teorii perspektywy*, w: *Psychologia ekonomiczna*, red. T. Tyszka, Gdańskie Wyd. Psychologiczne, Gdańsk 2004.
- Raport: Luka podatkowa w VAT – jak to zwalczać?*, PWC 2014.
- Raport: Straty Skarbu Państwa w VAT*, PWC 2013.

- Slemrod J., Blumenthal M., Christian C., *Taxpayer response to an increased probability of audit: evidence from a controlled experiment in Minnesota*, „Journal of Public Economics” 2001, t. 79, nr 3.
- Weber T.O. Fookien J., Herrmann B., *Behavioural Economics and Taxation*, Working Paper 2014, nr 41.

## THE INFLUENCE OF TAX COMPLIANCE GAP ON THE ECONOMIC ACTIVITY

### Summary

The problem of tax compliance gap is harmful not only for the state but also for enterprises. Existence of tax compliance gap distorts the competition between firms that pay taxes legally and those that operate in shadow economy. Tax compliance gap can also cause the rise in tax burdens of honest taxpayers because the state may flip unpaid taxes on them. Accordingly as well state as enterprises should be interested in bounding the tax compliance gap. The aim of paper is to answer the question if one can effectively decrease this problem.

**Keywords:** taxation, gap, enterprises

*Translated by Adam Adamczyk*